

Explain the dimensions and components affecting the role of government to support employment and promote entrepreneurship of people with disabilities in Iran

Hamid Reza Karbalaee Esmail*

Mehrzaad Minoori· Jalal Haghghat Monfared*****

Abstract

Introduction: Considering the importance of employment in forming the economic and psychological context of people with disabilities and the need for government support in planning and development of the disability, this study aimed to design a public-supported employment model for the development of disability in Iran. A review of studies shows that such a model has not been studied in previous research and a comprehensive model for public-supported employment is essential. Findings had shown a model with five dimensions of governmental, corporate, public, individual and occupational factors along with 29 components for disabled employment should be considered. **Conclusions:** The results of this study can be used to promote the development of Entrepreneurial Disability in the country by Public policy makers and managers in the field of policy making and policy implementation. Because the research model takes into account both policy and operational levels.

Keywords: Employment of People with Disabilities, Sponsored Employment, Entrepreneurial Development

* PhD International Entrepreneurship, Islamic Azad University, Central Tehran Branch, Faculty of Management, Department of Entrepreneurship (Corresponding Author), k.hr.esm@gmail.com

** Assistant Professor, Islamic Azad University, Central Tehran Branch, Faculty of Management, Department of Industrial Management, omm1344@yahoo.com

*** Assistant Professor, Islamic Azad University, Central Tehran Branch, School of Management, Department of Industrial Management, jhm1847@gmail.com

Date received: 2019/10/02, Date of acceptance: 2020/1/13

Copyright © 2010, IHCS (Institute for Humanities and Cultural Studies). This is an Open Access article. This work is licensed under the Creative Commons Attribution 4.0 International License. To view a copy of this license, visit <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/> or send a letter to Creative Commons, PO Box 1866, Mountain View, CA 94042, USA.

۲۴۶ بررسی مسائل اقتصاد ایران، سال هفتم، شماره اول، بهار و تابستان ۱۳۹۹

JEL Classification: D6, I380, J6, O2

تبیین ابعاد و مولفه های موثر بر نقش دولت برای حمایت از اشتغال و ارتقاء کارآفرینی افراد دارای معلولیت کشور

حمیدرضا کربلائی اسماعیل*

مهرزاد مینوئی**، جلال حقیقت منفرد***

چکیده

با توجه به لزوم تقویت شرایط اقتصادی افراد دارای معلولیت، نقش دولت بعنوان حمایت کننده تنظیم کننده در برنامه ریزی و توسعه آنان حائز اهمیت است در پژوهش حاضر به طراحی مدل اشتغال حمایت شده دولتی در راستای توسعه کارآفرینی معلولان پرداخته شد. در مدل طراحی شده پنج بعد عوامل دولت، بنگاه، فرد معلول و جامعه و شغلی برای برنامه ریزی و توسعه خدمات شناسائی و پس از طراحی پروتکل مصاحبه با خبرگان و کارشناسان و کارآفرینان معلول کشور تا رسیدن به نقطه اشباع انجام شد. تکنیک تحلیل داده های کیفی، استفاده از تحلیل مضمون و مدل طراحی شده به تایید ۱۲۰ نفر از کارشناسان در حوزه اشتغال معلولان قرار گرفت و سازه نهایی مدل در سطح اطمینان ۹۵ درصد مورد تایید قرار گرفت.

کلیدواژه ها: اقتصاد رفاه و بهزیستی، پشتیبانی دولتی، اشتغال افراد دارای معلولیت، توسعه کارآفرینی معلولیت

* دکترای کارآفرینی بین المللی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز، دانشکده مدیریت، گروه کارآفرینی (نویسنده مسئول)، k.hr.esm@gmail.com

** استادیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز، دانشکده مدیریت، گروه مدیریت صنعتی، omm1344@yahoo.com

*** استادیار دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکز، دانشکده مدیریت، گروه مدیریت صنعتی، jhm1847@gmail.com

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۰۷/۱۰، تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۱۰/۲۳

Copyright © 2018, IHCS (Institute for Humanities and Cultural Studies). This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International, which permits others to download this work, share it with others and Adapt the material for any purpose

۱. مقدمه

جهان حاضر رویکرد و نگرش جدید انسان‌ها به زندگی بر اساس رقابت‌ها و تحولات فزاینده در بخش‌های مختلف اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و اجتماعی جوامع سبب گردیده که مسائل و مشکلات زندگی روزمره شکل متفاوت تری از قبل به خود بگیرد و افراد دارای ناتوانی نیز به دنبال کسب و کارند و تمایل دارند تا دریافتی‌های عادلانه‌ای داشته باشند، هرچند آن کار در قالب کسب و کارهای کوچک و در راستای توانمندی آنها باشد (وکیل‌الرعیایا، ۱۳۹۷: ۵۱).

معلولان شانس کمتری برای بدست آوردن کار شایسته دارند و معلولین مشغول به کار نیز بیش از سایر افراد در معرض از دست دادن کار خود می‌باشند (باسکوم و کریستنسن). Bascom & Christensen (۲۰۱۷: ۲۲۷). یک فرد معلول به عنوان یک شهروند دارای حقوقی است که در بسیاری موارد نادیده گرفته می‌شود. یکی از نمادها بی‌توجهی به وضعیت شغلی آنهاست که نتیجه آن برای این قشر از جامعه، نداشتن درآمدی برای ادامه حیات و نرسیدن به استقلال مالی، عدم حضور در اجتماع و برخوردار نبودن از زندگی بهتر و سرخوردگی اجتماعی در کنار محرومیت از سلامت جسمی است. (هانگا و همکاران، ۲۰۱۷: ۲۵۱).

افراد معلول در مقایسه با ساعت کاری هم‌تایان سالم خود، از حقوق و مزایای پایین تری برخوردارند که نشان از یک تبعیض نهادینه در بین کارفرمایان دارد. اغلب آخرین کسانی هستند که استخدام می‌شوند و اولین کسانی هستند که از کار بیکار و یا اخراج می‌شوند یا برای مشاغلی که نیاز به آموزش کمی دارند و فرصت‌های کمی برای توسعه دارند استخدام می‌شوند. حتی زمانی که تحصیلات خوبی هم داشته باشند، باز هم زمان بیشتری طول می‌کشند تا جایگاهی پیدا کنند. همچنین امنیت شغلی کمتری دارند و در مقایسه با هم‌تایان سالم خود، فرآیند پیشرفت را بسیار کندتر سپری می‌کنند. حتی با تحصیلات مشابه در یک رتبه سازمانی و جایگاه شغلی قرار نمی‌گیرند (اندرسون و همکاران، ۲۰۱۵؛ انجلبرشت و همکاران، ۲۰۱۷: ۷). به همه این مشکلات و ضعف‌ها آمار بالای معلولان بیکار و در جستجوی شغل اضافه می‌شود و موجب تشدید نگرانی در مورد وضعیت اشتغال معلولان می‌شود (لیندسی و همکاران، ۲۰۱۵: ۷۰۱).

از سوی دیگر، مشاغل زیادی نیز وجود دارند که افراد دارای معلولیت و یا ناتوان بویژه جسمی حرکتی قادرند به عنوان شغل مناسب ببینند یا راه بیندازند. این مشاغل با توجه به توانایی های ذهنی و جسمی افراد می تواند متفاوت باشد، کار در کارگاه ها، کسب و کارهای خانگی، خوداشتغالی و فعالیت های حمایتی از جمله این مشاغل هستند.

مطالعات متعدد نشان می دهد معلولان، کارآفرینی را به کار برای افراد و سازمان های دیگر ترجیح می دهند و میزان کارآفرینی در بین آنان نسبت به افراد سالم بیشتر است (سفوتو Sefotho ۲۰۱۳). کارآفرینی برای معلولان مزیت های شخصی، اجتماعی، مالی و از همه مهمتر اشتغال دائم را به همراه دارد اما در بیشتر نظریه ها و تحقیقات کارآفرینی معلولان هیچ جایگاهی ندارند و بیشتر نظریه ها و پژوهش ها، کارآفرینان را افرادی توانا و بدون معلولیت در نظر گرفته اند. (علیمرادی، ۱۳۹۵).

نتایج بررسی های نشان داد که در ادبیات داخلی و خارجی، مدل مشخصی برای اشتغال حمایت شده دولتی در راستای توسعه کارآفرینی معلولان طراحی نشده است و محقق با توجه به سابقه طولانی فعالیت در حوزه بهزیستی و خدمت به معلولان کشور، اقدام به طراحی این مدل بر اساس مطالعات و مصاحبه با خبرگان نمود. هدف اصلی پژوهش حاضر شناسایی ابعاد و مولفه های موثر بر نقش دولت از اشتغال افراد دارای معلولیت در راستای توسعه کارآفرینی معلولین در کشور می باشد.

۱.۱ مسئله مندی پژوهش در ارتباط با اقتصاد ایران

اشتغال و بیکاری برون دادهای بازار کار هستند و لذا بررسی تغییر روند و نوسانات آنها با تجزیه و تحلیل عرضه و تقاضای نیروی کار ممکن می شود (حاج امینی، ۱۳۹۷: ۲۹).

اغلب افراد دارای معلولیت سهم کاملی از مشاغل در جامعه را نداشته و به راحتی نمی توانند حتی شغل هایی که توانایی انجامش را دارند به دست آورند. عدم توجه به توانایی ظرفیت نیروی کار معلولان هم فرصت هائی مهمی را از آنان گرفته و در سطح کلان نیز جامعه را از توانایی های بالقوه آنان را که بزرگترین اقلیت جامعه را شکل می دهد، محروم می کند.

معلولین بعنوان بزرگترین اقلیت کشور، علی رغم داشتن ظرفیت های فراوان کار و کارآفرینی بدلائل متعدد و مهیا نبودن شرایط مناسب برنامه ریزی در بخش های دولتی و

غیردولتی، قادر به داشتن شغل پایدار، شایسته و به بروز ظرفیت های واقعی خود نبوده و نتیجه آن از نظر تاثیرات اقتصادی بر کشور از چند بعد قابل توجه است:

- اگرچه پتانسیل بالقوه و ظرفیت هائی برای کار در بسیاری از معلولان در جامعه وجود دارد، لیکن خیل بیکاران بدون معلولیت، نگرش کلی جامعه به مقوله کار افراد دارای معلولیت، پائین بودن میزان بهره وری کار آنان، موانع دسترسی و سایر موارد منجر به تشدید نابرابری اجتماعی، انزوای بیشتر فرد معلول و بطور کلی محرومیت جامعه از توان کاری این اقلیت کشور و افت رشد اقتصاد ملی و پائین آمدن شاخص های توسعه اقتصادی کشور شده و این پارامتر بعنوان یکی از شاخص های کشورهای کمتر توسعه یافته همیشه مورد توجه کارشناسان قرار دارد. (احمدپور داریانی، ۱۳۹۰: ۷۹).

لذا برنامه ریزی ریشه ای برای امحاء پارادایم های غالب نسبت به توان کاری افراد دارای معلولیت در جامعه ایرانی ضروری است .

- دولت همه ساله مجبور به اجرای تکراری یکسری برنامه ها، پروتکل ها و دستورالعمل های قدیمی و تاریخ مصرف گذشته، غیر اثرگذار است که در بیشتر موارد با هم پوشانی (Overlap) با سایر برنامه ها و سازمان ها مواجه است. توجه بیش از حد به یک مقوله یا غفلت و نادیده گرفتن عوامل و مولفه های بستر ساز، شرایط بروز آنتروپی مثبتی را در برنامه ها و فعالیت ها و ایجاد یکنواختی و فرسودگی در خدمات سیستمی شده و از سوی دیگر اثر از اشتغال واقعی در جامعه ملموس نیست.

- هزینه های سرسام آور و عدم ارائه اطلاعات و آمار شفاف و واقعی از افرادی که از خدمات گوناگون ترخیص و به اشکال مختلف مشغول به کار شده اند نیز بر مسئله نداشتن یک مدل عملیاتی که بر مبنای آن بتوان استراتژی متناسب را انتخاب نمود حکایت دارد.

- با نگاهی به مدل های توسعه کارآفرینی معلولان منطبق بر شرایط ایران، برای حل مشکلات اشتغال معلولین، مجموعه اقداماتی هماهنگ در سطح ملی مورد نیاز است که در صدر آنها بر لزوم برنامه ریزی بر اساس عوامل بستر ساز و تسهیل اشتغال و انتخاب استراتژی توسعه ای، تنظیم قوانین و مقررات و آماده سازی محیط کسب و کار، حمایت های دولتی (بر اساس یک الگو و مدل مشخص)، تربیت و پشتیبانی از

تبیین ابعاد و مولفه های موثر بر نقش دولت برای ... (حمیدرضا کربلائی اسماعیل و دیگران) ۲۵۱

کارآفرینان معلول و نیز خود اشتغالی آنان و سایر موارد را ذکر نمود. (احمد پور، ۱۳۹۰: ۸۱).

در همین راستا، برای حل مسئله معلولین در گام نخست بایستی دولت نیازمند اتخاذ سیاست های توسعه ای مشتمل است. بدون حمایت های دولتی و تبعیت از یک مدل اشتغال حمایت شده دولتی، نمی توان انتظار بهبود شرایط معلولین را داشت و شرایط رفته رفته برای معلولین و خانواده های آنها بغرنج تر خواهد شد.

۲. مروری بر مبانی نظری و پیشینه تحقیق

براساس آمارهای سازمان جهانی بهداشت در سال ۲۰۱۸، بطور متوسط تعداد افراد ناتوان کمی بیشتر از ۱۵ درصد از افراد هر جامعه ای را تشکیل می دهد که در ایران این آمار به بیش از ۱۱ میلیون نفر در می رسند که دارای درجات مختلفی از ناتوانی و در حدود ۲ درصد از جامعه، دارای انواع معلولیت های بارز متوسط، شدید و خیلی شدید هستند که نیازمند حمایت بیشتری بوده و مراقبت و نگهداری از آنها هزینه های گزافی را بر خانواده، جامعه و دولت تحمیل می کند. (محسنی، ۱۳۹۷).

در پاسخ به مشکلات و چالش های شغلی پیش روی معلولین سیاست ها و برنامه های متعددی برای حمایت از اشتغال آنان تدوین شده و بر اساس شرایط اجتماعی فرهنگی برنامه ریزی بشکل " خود اشتغالی، اشتغال ناقص و کار پاره وقت و سایر موارد روی می آورند. مطالعات در انگلستان نشان داده است که معلولین نسبت به افراد غیر معلول به دلیل انگیزه های غیر مادی، کارآفرینی و خود اشتغالی را انتخاب می کنند (النا گوسکوا، ۲۰۱۲: ۲۸۰).

چهارچوب نظری مقاله حاضر بر موضوع اشتغال حمایت شده (SE) دولتی قرار دارد که روشی است بین المللی و موفق در ایجاد اشتغال برای افراد دارای معلولیت که باید در هر کشور مطابق با فرهنگ و رسوم آن کشور برنامه ریزی و بومی سازی شود.

اشتغال حمایت شده (SE-Supported Employment) روشی بسیار مؤثر برای کارآفرینی و ایجاد اشتغال پایدار و نیز خوداشتغالی برای افراد معلول سخت اشتغال طراحی شده است که در فاصله سال های ۱۹۷۰ تا ۱۹۸۰ با هدف داشتن شغلی با حقوق مناسب دولتی در یک بازار کار عادی- حق همه افراد جامعه است- در کشور آمریکا پایه ریزی گردید، بنیانگذاران این روش معتقدند هر انسانی بدون توجه به میزان معلولیت، حق اشتغال دارد

وظیفه همیار شغلی (Job Coach - JC) است که آموزش لازم و مناسب را به فرد معلول داده و او را در راستای کسب شغل و سپس حفظ آن یاری کند. با این روش، وقت و زمان فرد فقط صرف آموزش نمی شود زیرا آموزشی که منجر به کسب شغل و درآمد نگردد، باعث کاهش انگیزه در فرد می شود. در این نوع تفکر همه افراد می توانند کار کنند، در صورتی که سازمان ها و شرکت های حمایت کننده بدانند چگونه فرد را از نظر آموزش، مهارت و اعتماد به نفس برای کار آماده نمایند. (یانوش و همکاران، ۲۰۱۸: ۳۰۰).

پشتیبانی از فرد معلول برای داشتن شغل پایدار در کنار دیگران، راه کاری است که از سوی افراد، دولت ها یا نهادها اعمال می شود و افراد با ناتوانی های مختلف را برای تصاحب کار مناسب حمایت می کنند. (مک دانل و همکاران، ۲۰۱۷: ۱۵۵-۱۶۲).

از سال ۱۹۸۶ پس از ایجاد تغییراتی در برنامه های سنتی ارائه خدمات به معلولین در آمریکا - متعاقب آن در اروپا و کشورهای در حال توسعه- تعداد مؤسسات نگهداری بزرگ شروع به کم شدن کردند و به مرور معلولان حتی با درجه معلولیت شدید نیز به جوامع خود بازگشتند و نیاز به بهبود برنامه های خدمات به آنان از جمله دسترسی آسان به شغل و حمایت از آن مورد توجه قرار گرفت. در همین زمان، رویکرد فلسفی جدیدی به نام عادی سازی (Normalization) پدیدار شد. پس از آن، افزایش خدمات اشتغال خانگی و حضور بیشتر فرد معلول در جامعه و پروژه های برای حمایت مالی و بودجه دولتی و نیز پشتیبانی های غیرمالی بطور آزمایش با عنوان اشتغال حمایت شده (SE) از افراد سخت اشتغال مطرح شد که به عنوان ابزاری برای کمک به افراد معلول در دستیابی و حفظ شغل های واقعی دنبال شد و اصلاحات قانون را برای خدمات SE از طریق سیستم ملی توانبخشی شغلی فراهم کرد. (پائول وهمن Paul Wehman نقل از کتاب روانشناسی مثبت و ناتوانی آکسفورد، ۲۰۱۳: ۱۰۹۳).

در مقاله حاضر، مبنای مطالعات و تعیین مولفه ها براساس مطالعات خارجی حمایت از اشتغال معلولان صورت گرفته است:

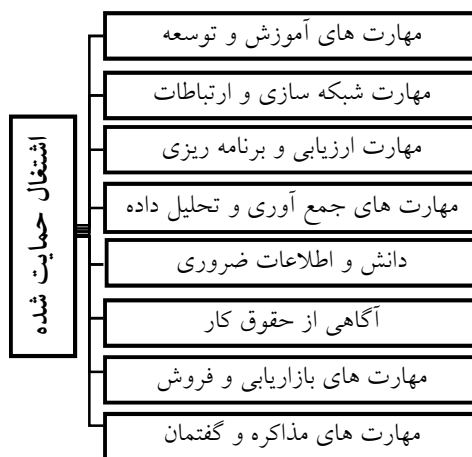
الف- مطالعات اولیه پژوهش های خارجی مانند آنگر (۲۰۰۲)، مک دانل (۲۰۱۴)، اندرسون و همکاران (۲۰۱۵) و مک دانل (۲۰۱۷) بر ابعاد اصلی؛ نقش دولت - بنگاه - فرد دارای معلولیت و جامعه تاکید داشته و در شکل شماره یک نشان داده شده است.

تبیین ابعاد و مولفه های موثر بر نقش دولت برای ... (حمیدرضا کربلائی اسماعیل و دیگران) ۲۵۳

شکل ۱. مدل اولیه پژوهش مبتنی بر مطالعات آنگر (۲۰۰۲)، مک دانل (۲۰۱۴)، اندرسون و همکاران (۲۰۱۵) و مک دانل (۲۰۱۷)

ب- مدل اشتغال حمایت شده مک دانل (۲۰۱۷): بخش هایی را که با استفاده از حمایت های دولتی و مردمی می توان برای افزایش احتمال تصدی مشاغل توسط افراد معلول، توسعه داد. در شکل شماره ۲ بطور خلاصه مشخص شده است:

شکل ۲. مدل حمایت شده دولتی مک دانل (۲۰۱۷)

ج - مدل اشتغال حمایت شده بر اساس فرایند اجرائی دستور العمل اتحادیه اروپا در سال ۲۰۱۷ مطابق شکل شماره ۳ می باشد:

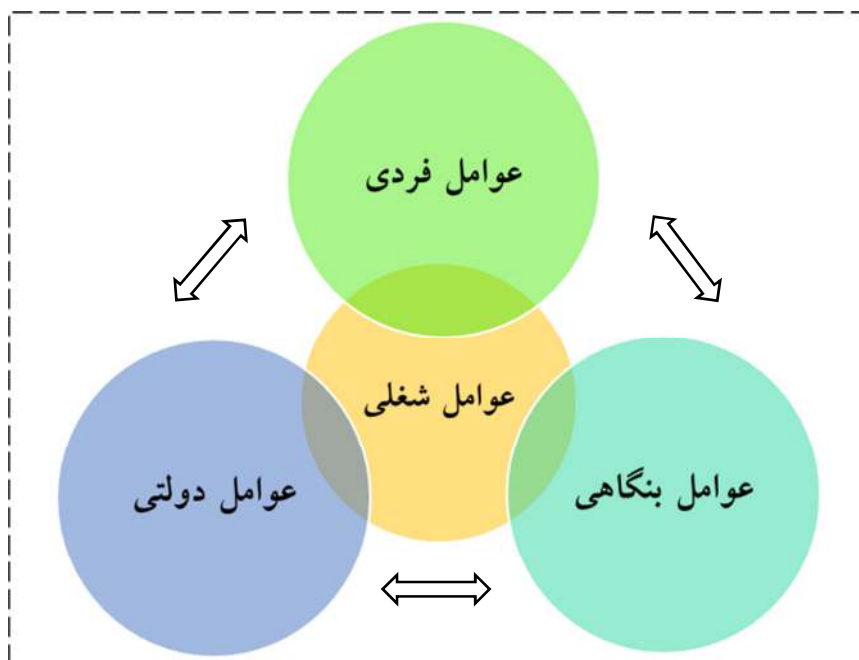
شکل ۳. مدل حمایت شغلی اتحادیه اروپا (۲۰۱۷)

الگوی اولیه مؤلفه های تعیین کننده در حمایت از اشتغال افراد دارای معلولیت در کشور براساس مدل های خارجی تحقیق در شکل شماره ۴ ارائه شده است:

شکل ۴. الگوی اولیه مؤلفه های تعیین کننده در تسهیل اشتغال حمایت شده افراد دارای معلولیت در کشور

دستاورد پژوهش حاضر، علاوه بر ابعاد چهارگانه اولیه، تعیین بعد پنجمی تحت عنوان عوامل شغلی است. عوامل شغلی از شش مولفه مشتمل بر تطابق و پایداری شغل؛ طراحی شغل؛ پرورش و پیشرفت شغلی؛ معرفی مشاغل و توانمندی های شغلی؛ کیفیت و برندسازی و نوآوری مدل های کسب و کار تشکیل شده است.

شکل ۵. مدل روابط بین مقوله های اشتغال حمایت شده دولتی

بر اساس شکل ۵، عوامل عمومی و اجتماعی بر کلیه مقوله ها اثرگذار می باشد و در برگیرنده چهار مقوله دیگر است. اگر نگرش عمومی جامعه بهبود یابد و نقش های حمایتی افزایش یافته و نگاه های ترحم آمیز جای خود را به نگاه های انسانیت محور بدهد و افراد به پدیده معلولیت به عنوان یک صفت بنگرند نه به عنوان یک نقص و مشارکت سازمان های مردم نهاد (سمن) از طریق افزایش مشارکت عمومی، توسعه یافته و یک جامعه آگاه و حامی وجود داشته باشد، آنگاه نگرش های دولتی، نگرش های بنگاهی و نگرش های فردی نیز بهبود می یابد و رشد و توسعه جامعه، امکان رشد و توسعه هر سه مقوله را فراهم می کند.

۳. روش شناسی پژوهش

روش تحقیق، ابزار اندازه گیری و آزمون های آماری مربوطه عبارتند از: پارادایم فلسفی غالب پژوهش، پارادایم تفسیرگرایی است. بدین معنی که از طریق مصاحبه با خبرگان به طراحی مولفه ها متشکل از ابعاد و مولفه های اشتغال حمایت شده

دولتی در راستای کارآفرینی پرداخته شده است. پژوهش حاضر از نظر روش، آمیخته محسوب می شود. انتخاب این پژوهش بر اساس فلسفه و رهیافت پژوهش، آمیخته کیفی و کمی است و داده های گردآوری شده در تحلیل داده ها مورد استفاده قرار گرفته است.

پژوهش حاضر از نظر رهیافت شناختی، استقرایی در بخش اول و قیاسی در بخش تایید مولفه ها محسوب می شود. استراتژی های کمی در پی توصیف و تبیین؛ استراتژی های کیفی به دنبال مکاشفه و فهم و استراتژی های آمیخته با توجه به نوع طرح، توصیف و تبیین، فهم و اکتشاف را همزمان دنبال می کند.

آنچه امروزه در بسیاری از مباحث اجتماعی «توسعه» در نظر گرفته میشود، فرایندی است که طی آن همه ظرفیت های انسانی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی یک جامعه بسط و گسترش یافته و شرایطی مهیا می گردد که در آن با حفظ ارزش های هویت ساز یک جامعه، ظرفیت های بالقوه تا حد ممکن بالفعل شده و ظرفیت های جدید ایجاد شود (راغفر و همکاران، ۱۳۹۳: ۹۱).

مطالعه حاضر از نظر هدف توسعه ای است. بدین معنی که به ارائه عوامل جدیدی برای بسط و گسترش ظرفیت های فردی و اجتماعی افراد دارای معلولیت در حوزه اشتغال پرداخته شده و برای گردآوری داده ها از روش های مصاحبه و پرسشنامه استفاده شده است. مصاحبه به منظور استخراج شاخص ها تا رسیدن به نقطه اشباع داده ها و پرسشنامه برای بررسی روابط اثرگذاری و اثرپذیری هر یک از ابعاد و مولفه ها انجام و به منظور ساختاردهی مولفه های موثر از پرسشنامه ISM استفاده شد و با کمک تکنیک مدل سازی معادلات ساختاری (SEM) به اعتبارسنجی مولفه ها پرداخته شد. استفاده از مدل سازی معادلات ساختاری مزایای زیادی دارد که پنج مورد از مهمترین آن ها عبارتند از: الف) تخمین روابط چندگانه ب) قابلیت سنجش متغیرهای پنهان (مفاهیم مشاهده نشده) ج) محاسبه خطای اندازه گیری د) قابلیت بررسی تأثیر هم خطی ه) آزمون روابط جعلی و غیرواقعی.

در بخش کیفی جامعه ی خبرگان شامل کارآفرینان برتر معلول و معلولان صاحب اشتغال های موفق، همچنین سیاستگذاران و مسئولین بهیستی که در زمینه اشتغال معلولین و صاحب نظرانی که در زمینه اشتغال معلولین و توسعه کارآفرینی دولتی دارای تالیفات معتبر بوده اند مبنای انتخاب آنان مدنظر قرار گرفته است. تعداد خبرگان در نظر گرفته شده در حدود ۲۰ نفر بود. معیارها و شاخص انتخاب خبرگان براساس تجربه زیسته محقق،

آشنائی شان با حوزه کسب و کار معلولان، تجربه و در مواردی تحصیلات مرتبط بوده است.

در بخش کیفی، از روش نمونه گیری هدفمند استفاده شد که در شرایطی مطلوب است که به علت پراکندگی، نمونه گیری احتمالی ناکارآمد بوده و تعمیم به کل جامعه مهم و اساسی نیست (خاکی، ۱۳۹۶). در حقیقت روش نمونه گیری بصورت گلوله برفی بوده و افراد متخصص با معرفی مدیریت مجموعه انتخاب شدند و سپس سایر افراد بصورت مرحله به مرحله اضافه شدند و این فرایند تا رسیدن به نقطه اشباع داده ها ادامه یافت. یعنی تا زمانی که دیگر داده جدیدی از خبرگان به مدل اضافه نشود، فرایند مصاحبه ادامه می یابد. تعداد مصاحبه های صورت گرفته در پژوهش بر اساس نظریه اشباع پذیری داده ها، تا ۱۳ مصاحبه ادامه یافته و محقق با اشباع از نظر داده های ورودی مواجه شد. مصاحبه با این افراد با تعیین قرار قبلی و در دفتر آنها یا بیرون از محل کار بصورت حضوری انجام گرفت. مصاحبه با افراد بین ۱ تا ۳ ساعت به طول انجامید و کل مصاحبه ها نزدیک به ۴ ماه به طول انجامید.

در بخش کمی به منظور تایید مولفه های شناسائی شده، تعداد کارشناسان با توجه به برآورد محقق تقریباً ۱۶۵ نفر بودند که جمع آوری نظرات کلیه آنها امکان پذیر نبوده و محقق اقدام به نمونه گیری نمود و بر اساس فرمول کوکران تعداد نمونه ۱۱۵ نفر برآورد شد و برای افزایش اطمینان ۱۲۰ پرسشنامه توزیع شد. در تحقیق نیز سطح خطا را ۵٪ فرض نموده است.

پرسشنامه ها بصورت حضوری برای سازمان بهزیستی یا کارگاه و دفتر شرکت های معلولان کارآفرین ارسال و پس از گذشت یک هفته جمع آوری گردید. توزیع و جمع آوری پرسشنامه ها نزدیک به یک ماه به طول انجامید. روش نمونه گیری از جامعه (کمی) مورد مطالعه به روش نمونه گیری در دسترس بوده است.

با توجه به الگوی اولیه مؤلفه های تعیین کننده در تسهیل اشتغال افراد دارای معلولیت از روش تحلیل مضمون (Thematic Analysis) استفاده شده است.

روش تحلیل مضمون مهارت های اساسی مورد نیاز برای بسیاری از تحلیل های کیفی را فراهم می کند هالووی و تودرس (Holloway & Todres، ۲۰۰۳). این روش یکی از مهارت های عام و مشترک در تحلیل های کیفی است؛ بویاتزیس (Boyatzis، ۱۹۹۸: ۴)، آن را نه روشی خاص بلکه ابزاری مناسب برای روش های مختلف، معرفی می کند. ریان و

برنارد (Bernard & Ryan 2000) نیز کدگذاری مضامین را فرایند پیش نیاز تحلیل های اصلی و رایج کیفی معرفی می کنند تا روشی منحصربه فرد و خاص. اما به عقیده براون و کلارک (Clarke & Braun ۲۰۰۶) تحلیل مضمون را باید روش ویژه ای در نظر گرفت که یکی از مزایای آن، انعطاف پذیری است. به نقل از حسن عابدی جعفری و همکاران، (۱۳۹۰: ۲)

برای محاسبه پایایی کدگذاری مصاحبه ها کدگذاری مفهومی، با روش توافق درونی کدگذار همکار، از یک پژوهشگر دارای مدرک دکترای مدیریت دولتی دانشگاه تهران و یک پژوهشگر دانشجوی دکتری مدیریت دولتی دانشگاه علامه طباطبائی که به روش کدگذاری و تحلیل مضمون آشنایی بودند، درخواست شد تا فرایند استخراج مفاهیم و کدگذاری مفهومی را مجدداً انجام دهند. نتایج به دست آمده از کدگذاری براساس توافق درونی بر اساس فرمول زیر در جدول شماره ۱- نتایج محاسبه پایایی بین کدگذاران همکار می باشد:

جدول ۱. نتایج محاسبه پایایی بین کدگذاران همکار

ردیف	کدگذار همکار	مصاحبه	درصد پایایی توافق درونی	فرمول محاسبه توافق درونی
۱	دکترای مدیریت دولتی	شماره ۲ و ۸	٪۷۷	$100 \times \frac{\text{تعداد توافق}}{\text{تعداد کل کدها}}$
۲	دانشجوی دکترای مدیریت دولتی	شماره ۵ و ۱۱	٪۸۳	

همانطور که در جدول شماره ۱ مشاهده می شود، توافق درونی در کدگذاری اول ۷۷ درصد و در کدگذاری دوم ۸۳ درصد است که با توجه به حد قابل قبول ۶۰ درصد برای پایایی (سیاهکالی مرادی و همکاران، ۱۳۹۸: ۱۱۹)، می توان نتیجه گرفت که پایایی کدگذاری های مفهومی قابل قبول می باشد.

مدل کلی پژوهش با استفاده از یافته های محقق از الگوی اولیه پیشنهادی و یافته های مصاحبه ها طراحی شده و سپس با استفاده از تکنیک آماری تحلیل عاملی تاییدی، مورد بررسی و تایید قرار گرفت. تکنیک مورد استفاده برای تحلیل تحلیل عاملی، حداقل مربعات جزئی با استفاده از نرم افزار SmartPLS 03 می باشد.

۴. یافته های پژوهش

۱.۴ یافته های تحلیل مضمون (تم)

بر اساس مصاحبه های صورت گرفته، ۳۱۰ کد با تکرار شناسایی شد که تعداد کدهای اولیه بدون تکرار و مرتبط ۸۸ کد بود. سپس این کدها در قالب تم های فرعی و اصلی در پنج سطح دسته بندی شدند که در جدول ۲ تا ۶ نتایج کدگذاری تم های فرعی و اصلی در هر سطح ارائه شده است.

جدول ۲. کدگذاری مضمون اصلی در سطح عوامل فردی

تم اصلی	تم فرعی	کدهای اولیه
عوامل فردی	جنسیت زدایی در ایجاد زمینه اشتغال معلولان	جنسیت و فرصت های شغلی مرتبط جنسیت فرد معلول تبعیض جنسیتی در محیط کار
	مهارت و توانمندی های فرد معلول	مهارت و توانمندی های انجام کار فرد معلول توانایی های مدیریتی و اداره کسب و کار
	آموزش هدفمند و سوابق کاری معلول	آموزش و تحصیلات هدفمند فرد معلول سابقه، تجربه و رزومه کاری فرد معلول
	شبکه ارتباطات و تعاملات معلول	قرار گرفتن در شبکه تعاملات اجتماعی و بهره گیری از فرصت های موجود در شبکه ارتباطات ارتباطات معلول با سایرین
	خود باوری معلول	اعتماد به نفس فرد معلول برای انجام فعالیت ها و وظایف شغلی باور فرد معلول به توانایی ها و قابلیت های خود خودشناسی و شناخت از توانایی ها انگیزه فرد معلول برای اشتغال و کسب موفقیت در کار
	نگرش معلول به کار	نگرش ذهنی فرد معلول و علاقه به کار کردن لزوم تغییر نگرش معلول از یک فرد سربار جامعه به یک فرد موثر در جامعه تصور معلول در کسب موفقیت در کار
	نوع و شدت معلولیت	نوع و شدت معلولیت فرد اعم از جسمی - حرکتی یا ذهنی

		توانایی های فیزیکی معلول برای اشتغال توانایی های ذهنی معلول برای اشتغال
--	--	--

جدول ۳. کدگذاری مضمون اصلی در سطح عوامل بنگاهی

تم اصلی	تم فرعی	کدهای اولیه
عوامل بنگاهی	ابزار و تجهیزات بنگاه ها	استفاده از تکنولوژی برای رفع محدودیت های فرد معلول دسترسی به ابزار و تجهیزات بر اساس نوع معلولیت در محیط کار بهبود فضای فیزیکی بنگاه برای تسهیل فعالیت معلولان
	اندازه بنگاه ها	اندازه بنگاه از نظر تعداد افراد و شیوه تعریف فرایندها و فعالیت ها توسعه بنگاه های کوچک در مناطق غیر مرکزی و شهرهای دورافتاده تر
	فضای همکاری و همدلی بنگاه ها	توسعه فضا و جو کاری متناسب با شرایط معلولان تعامل کاری و هم افزایی با سایر همکاران در محیط کاری
	نگرش و آگاهی صاحبان بنگاه ها	نگرش صاحبان بنگاه ها به توانایی های معلولان آمادگی بنگاه برای پذیرش فرد معلول آگاهی صاحبان مشاغل نسبت به معلولان و توانایی های آنها
	آموزش و تعامل بنگاه ها	آموزش های مناسب سازمانی برای انجام وظایف و بهره گیری از تکنولوژی تعامل مثبت بنگاه ها با دولت

جدول ۴. کدگذاری مضمون اصلی در سطح عوامل دولتی

تم اصلی	تم فرعی	کدهای اولیه
عوامل دولتی	نگرش و باور مسئولان	نگرش دولت به معلولان و مساله اشتغال آنها پرهیز از شعار و لزوم پایبندی دولت به اهداف و برنامه های تعیین شده در اشتغال معلولان عزم جدی مسئولان برای حمایت از معلولان آشنایی سیاستگذاران با مقوله معلولیت اعتماد دولت به معلولان جهت اشتغال
	سیاستگذاری و اجرای سیاست ها	سیاستگذاری و طراحی قوانین و بخشنامه های مرتبط با اشتغال معلولان تدوین و تصویب طرح ها و قوانین حمایتی از معلولان نظارت و پیگیری اجرای قوانین مصوبه در حمایت از اشتغال معلولان
	نهادسازی و پشتیبانی نهادی	تقویت سازمان های مردم نهاد محلی برای حمایت از اشتغال معلولان

	حمایت از بنگاه ها و شرکت های خصوصی برای تسهیل و توسعه فضای کسب و کار معلولان نهادسازی دولت برای توسعه و ترویج اشتغال معلولان ایجاد مراکز پشتیبانی شغلی از معلولان
حمایت های مادی و معنوی	تامین اعتبار مالی برای حمایت از اشتغال معلولان افزایش حمایت از معلولان توانمند ایجاد اعتبار برای معلولان جهت اشتغال تغییر شیوه های حمایت از معلولان توسعه مشاغل اینترنتی و کسب و کارهای آنلاین در بین معلولان بالا بردن توان ریسک پذیری معلولان با حمایت های مادی و معنوی
آموزش و فرهنگ سازی	نظام جامع آموزشی برای تقویت مهارت های معلولان آموزش های تخصصی و مهارت آموزی به معلولان ارتقاء سطح نگرشی جامعه از طریق فرهنگ سازی و آموزش
طراحی مدل اشتغال و کارآفرینی	طراحی مدل های بومی برای توسعه اشتغال و کارآفرینی معلولان بهره برداری و الگوبرداری از الگوهای موفق اشتغال حمایت شده در کشورهای موفق
تنظیم کنندگی دولت	تدوین استانداردهای کسب و کار معلولان ساده سازی و کاهش بوروکراسی اداری در حمایت از اشتغال معلولان همسوسازی فعالیت های حمایتی از اشتغال معلولان در بدنه دولت شناسایی علائق و استعداد های افراد معلول به منظور ظرفیت سازی اشتغال توزیع فرصت های برابر اشتغال معلولان در بخش های مختلف کشور

جدول ۵. کدگذاری مضمون اصلی در سطح عوامل عمومی

تم اصلی	تم فرعی	کدهای اولیه
عوامل عمومی	نگرش و باور جامعه	نگرش جامعه نسبت به اشتغال معلولان اصلاح بسط عمومی نقص عضو معلول به عملکرد کاری لزوم شکل گیری اعتماد عمومی به خدمات و تولیدات معلولان تغییر نگاه ترحم آمیز جامعه به معلولان
	فرهنگ سازی از طریق رسانه ها	بهبود نگرش جامعه از طریق فعالیت های رسانه ای فرهنگ سازی برای عادی سازی استفاده از ظرفیت رسانه ها برای توسعه فرهنگ اشتغال معلولان آموزش و فرهنگ سازی برای تغییر نگرش از سنین پایین
	حمایت و پشتیبانی از معلول	لزوم حمایت های خانواده از فرد معلول لزوم حمایت های دوستان و آشنایان از فرد معلول لزوم حمایت های جامعه از فرد معلول

مشارکت و فعالیت سمن ها	افزایش مطالبه گری سمن ها و معلولان از دولت مشارکت سمن ها برای افزایش سطح ارتباطات عمومی با معلولان
------------------------	---

جدول ۶. کدگذاری مضمون اصلی در سطح عوامل شغلی

تم اصلی	تم فرعی	کدهای اولیه
عوامل شغلی	تطابق و پایداری شغل	تطابق ماهیت شغل با نوع محدودیت معلول پایداری شغل فرد معلول
	طراحی شغل	ساده سازی شغل در بنگاه های تولیدی و خدماتی به منظور تسهیل یادگیری و انجام وظایف ارگونومی و طراحی محیط کار معلولان
	پرورش و پیشرفت شغلی	مربی گری و حمایت از فعالیت و اشتغال معلولان الگوپردازی از نمونه های موفق اشتغال معلولان
	معرفی مشاغل و توانمندی های شغلی	توجه منطقی و آموزش کارفرما برای حمایت از فرد معلول توجه و معرفی توانمندی های معلولان به بنگاه ها
	کیفیت و برندسازی	تلاش برای افزایش حداکثری کیفیت محصول تولید شده توسط معلولان برندسازی مرتبط با معلولان
	نوآوری مدل های کسب و کار	تغییر ساختار مشاغل از سنتی به نوین آموزش مشاغل آنلاین و اینترنتی مشاغل مبتنی بر فناوری های اطلاعاتی و ارتباطی تعریف ایده ها و بازارهای جدید برای راه اندازی کسب و کارها توسط معلولان

۲.۴ طراحی عوامل موثر بر حمایت از اشتغال معلولین کشور

مهمترین بخش تحقیقات حاضر طراحی عوامل موثر اشتغال حمایت شده است، با توجه به تم ها و مولفه های شناسایی شده می توان دریافت که کلیه عوامل شناسایی شده در بستر عوامل عمومی و جامعه رخ می دهد. بدین ترتیب که هم دولت، هم بنگاه ها و هم معلولان و هم عوامل شغلی در بستر جامعه در حال تبادل و تعامل و اثرگذاری و اثرپذیری هستند. از این رو می توان زمینه و بستر مدل را عوامل عمومی در نظر گرفت. از سوی دیگر، عوامل دولتی، بنگاهی و فردی اگر چه در تعامل با یکدیگر هستند اما به نوعی مستقل از هم هستند و روی هم اثر می گذارند ولی طراحی و عوامل شغلی به نوعی به هر سه مولفه وابسته است. بنابراین بخشی از هر سه مضمون دولت، بنگاه و معلولان قرار است. مدل نهایی پژوهش در شکل ۶ نشان داده شده است

۳.۴ تایید عوامل موثر

۱.۳.۴ بررسی روایی همگرا و واگرای سازه

برای تأیید مدل در پرسشنامه اول پژوهش که برای جامعه آماری ارسال شد، از افراد دارای معلولیت درخواست شد که نظر خود را در مورد شاخص های تعیین شده براساس تم های اصلی مدل و در ۲۹ گویه روی یک طیف ۵ تایی لیکرت مشخص نمایند.

ویژگی های جمعیت شناختی جامعه هدف کمی مشتمل بر ۸۶ نفر مرد (۷۱.۶۶٪) و ۳۴ نفر زن (۲۸.۳۳٪)، از نظر نوع معلولیت: کلیه افرادی که شدت معلولیت شان در کمیسیون پزشکی تعیین و دارای کارت معلولیت بوده و دارای کسب و کار های موفق یا بعنوان کارگر دارای اشتغال پایدار (اشتغال بیش از یکسال) بودند. در این پژوهش تعداد افراد با معلولیت های جسمی حرکتی ۶۵ نفر (۵۳.۷۹٪)، معلولین حسی (نابینا و ناشنوا) ۲۲ نفر (۱۹.۰۱٪)، کم توان ذهنی ۱۰ نفر (۸.۴۸٪) (تکمیل فرم از طریق رابط) و افراد مبتلا به اختلال روانپزشکی به تعداد ۲۲ نفر (۱۸.۱۲٪) بودند. از نظر تحصیلات تعداد ۸۵ نفر (۷۳.۴۲٪) با مدرک تحصیلی (بی سواد، زیر دیپلم و دیپلم) و ۳۵ نفر (۲۶.۵۷٪) با مدارک کارشناسی و بالاتر بودند.

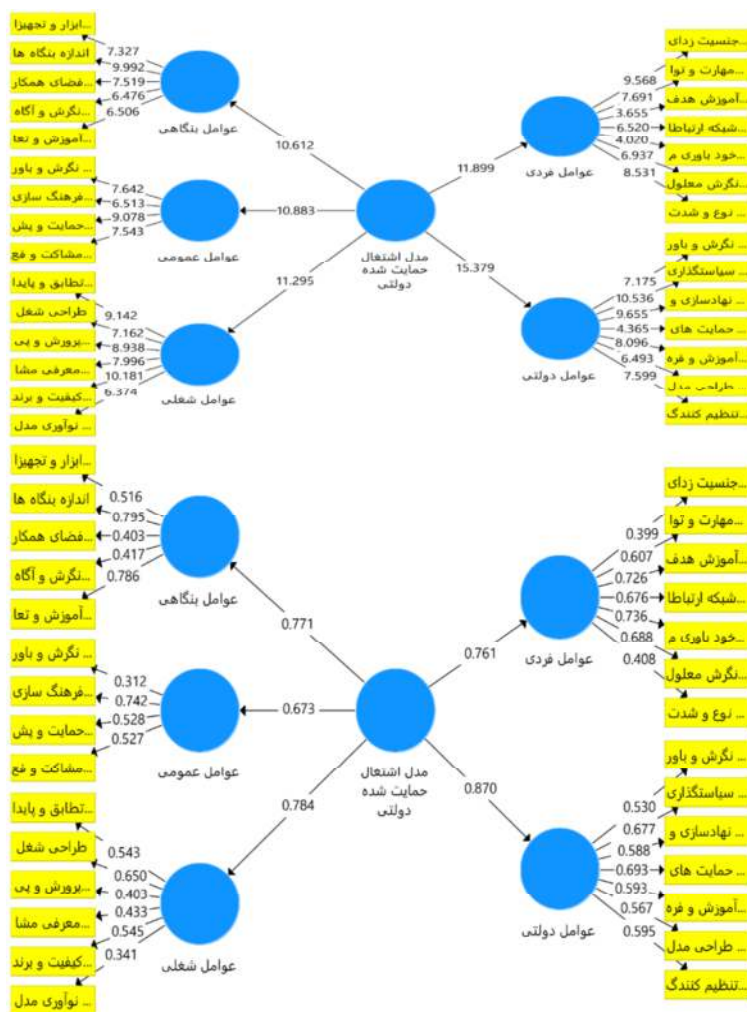
جدول شماره ۸- پایایی نتایج به دست آمده برای هر یک از ابعاد اصلی

ابعاد مدل اصلی	آلفای کرونباخ	آلفای ترکیبی
عوامل فردی	۰.۸۷	۰.۷۹
عوامل بنگاهی	۰.۸۴	۰.۷۸
عوامل دولتی	۰.۷۸	۰.۷۳
عوامل عمومی	۰.۸۲	۰.۷۳
عوامل شغلی	۰.۸۳	۰.۷۵

بر اساس نتایج به دست آمده، همه ابعاد از پایایی بالایی در مدل اصلی برخوردار هستند. پایایی ترکیبی و ضریب آلفای کرونباخ در مورد همه ابعاد بالاتر از ۰/۷ است. در نتیجه نتایج بررسی ابعاد مدل اصلی در مورد این دو معیار را تایید می کند.

۲.۳.۴ بررسی روابط ابعاد اصلی

در شکل ۷ و ۸ نتایج CFA اصلاح شده و بارهای عاملی استاندارد شده برای سازه ابعاد مدل اصلی مورد ارزیابی قرار گرفته است.

شکل ۷. آماره t مربوط روابط بین ابعاد مدل اصلی اشتغال حمایت شده دولتی در راستای توسعه کارآفرینی معلولان کشور

شکل ۸. بارهای مولفه ی تعیین شده سازه ابعاد مدل اصلی اشتغال حمایت شده دولتی در راستای توسعه کارآفرینی معلولان کشور

تبیین ابعاد و مولفه های موثر بر نقش دولت برای ... (حمیدرضا کربلائی اسماعیل و دیگران) ۲۶۷

نتایج بررسی نشان داد که از نظر جامعه آماری، کلیه متغیرهای مکنون و مشاهده پذیر مؤلفه های تعیین شده سازه ابعاد مدل اصلی اشتغال حمایت شده دولتی در راستای توسعه کارآفرینی معلولان کشور به درستی از ابعاد استخراج شده تشکیل شده است. در جدول ۹ به بررسی شاخص های برازش سازه ابعاد مدل اصلی پرداخته شده است.

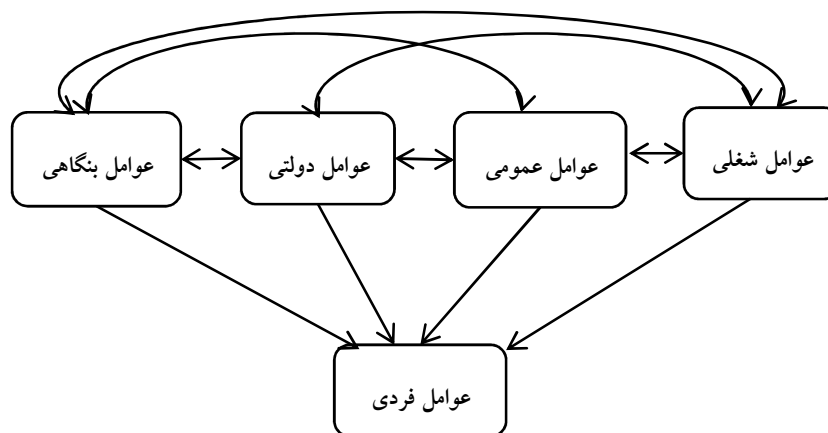
جدول ۹. شاخص های برازش برای سازه ابعاد مدل اصلی

شاخص	درجه آزادی/کای دو	RMSEA	GFI	AGFI	P-value
مقدار محاسبه شده	۱.۰۲۶۵	۰.۰۶۸۴	۰/۹۱	۰/۹۲	۰.۰۰۰
سطح قابل قبول	≤۳	≤۰/۱	≥۰/۹۰	≥۰/۹۰	≤۰.۰۵
نتیجه	مناسب	مناسب	مناسب	مناسب	مناسب

بدین ترتیب بر اساس نتایج به دست آمده مشخص می شود که سازه طراحی شده اشتغال حمایت شده دولتی در راستای توسعه کارآفرینی معلولان کشور، دارای برازش مناسبی است و از همین رو سازه طراحی شده تایید گردید.

۳.۳.۴ ساختاردهی مولفه های اصلی

بر اساس نظرات خبرگان مشخص شد که روابط بین مولفه های اصلی مدل اشتغال حمایت شده دولتی در راستای توسعه کارآفرینی معلولان به چه صورتی می باشد.

شکل ۹. روابط بین ابعاد اصلی اشتغال حمایت شده دولتی

بر اساس نتایج به دست آمده مشخص شد که چهار دسته اول عوامل شامل عوامل بنگاهی، عوامل دولتی، عوامل عمومی و عوامل شغلی می باشد که اثرگذاری بالاتری دارند. دسته دوم نیز مربوط به عوامل فردی است که سطح اثرگذاری پایین تری دارند.

۵. بحث و نتیجه گیری

توانمندسازی معلولین یکی از اصولی ترین استراتژی ها در راستای حفظ و تقویت کرامت انسانی آنان می باشد و بر همین اساس راهبرد توسعه کارآفرینی و اشتغال معلولین در برنامه ریزی های کلان دولت مورد توجه و عنایت ویژه قرار گرفته است.

طراحی یک مدل اشتغال حمایت شده برای برنامه ریزی جامع که در برگیرنده ابعاد و مولفه های اشتغال حمایت شده دولتی در ابعاد مختلف باشد، می تواند موجب شکل گیری بستر مناسب و توانمندی معلولان برای وارد شدن به محیط کار شود. بر همین اساس در این پژوهش به طراحی این مدل با استفاده از مصاحبه با ۱۳ نفر از خبرگان و کارشناسان و معلولان موفق در زمینه کارآفرینی پرداخته شد و مدل اصلی پژوهش در پنج بعد و ۲۹ مولفه طراحی گردید. پس از طراحی مدل، در ادامه به تایید مدل بر اساس نظر کارشناسان و با استفاده از تکنیک های آماری پرداخته شد که نتایج به دست آمده نشان داد که در سطح معناداری ۹۵ درصد، از نظر جامعه آماری، کلیه ابعاد مدل اصلی شناسایی شده مربوط به سازه می باشند و سازه ابعاد مدل اصلی اشتغال حمایت شده دولتی در راستای توسعه کارآفرینی معلولان کشور به درستی از ابعاد استخراج شده تشکیل شده است. با تایید ابعاد و مولفه های مدل و درستی طراحی سازه مدل اشتغال حمایت شده در ادامه به تحلیل روابط بین ابعاد اصلی و مولفه های هر یک از ابعاد پرداخته شد. در ادامه بر اساس نتایج به دست آمده به ارائه پیشنهادات کاربردی پرداخته شده است.

۶. پیشنهادها

۱.۶ پیشنهاد بر اساس مدل نهائی تحقیق

بر اساس شکل شماره ۸ بارهای مولفه ی تعیین شده سازه ابعاد اصلی اشتغال حمایت شده دولتی در راستای توسعه کارآفرینی معلولان کشور. همه مولفه های تحقیق - فردی، دولتی،

بنگاه، عمومی و شغلی بعنوان عوامل اصلی مدل بر اشتغال حمایت شده دولتی در راستای توسعه کارآفرینی معلولان کشور با (بار عاملی موثر ۰.۷۶۱) تاثیرگذار هستند .

دستاورد تحقیق حاضر، تعیین مولفه های فردی، دولتی، بنگاه، عمومی و شغلی برای حمایت از اشتغال فرد دارای معلولیت در بخش دولتی است و براساس شکل ۹ روابط بین ابعاد اصلی مدل اشتغال حمایت شده دولتی برای حصول نتایج موثر و موفقیت در ایجاد و پایدار شغل، ممانعت از اتلاف هزینه ها، دوباره کاری یا همپوشانی خدمات و بهره برداری از ظرفیت های کارآفرینی افراد دارای معلولیت، طرح تحقیق حاضر را برای برنامه ریزی های کلان اشتغال حمایت شده دولتی و بسترسازی کارآفرینی معلولان بعنوان پیشنهاد کلیدی مطرح می گردد .

۲.۶ پیشنهاداتی به محققان آتی

با توجه به محدودیت ها و نیز عوامل کمتر پرداخته شده پیشنهاداتی به محققان آتی در راستای تکمیل و توسعه کار این تحقیق ارائه می گردد:

- مطالعه بر روی بخش های غیردولتی ، سمن ها و سایر حیطه ها.
- مطالعه تطبیقی مدل های حمایت از اشتغال معلولان در کشورهای پیشرفته و کشور ایران
- بررسی راهکارهای توسعه و تقویت برند محصولات و خدمات ارائه شده توسط معلولان در کشور
- طراحی بانک اطلاعات جامع معلولان و خوشه بندی معلولان بر اساس نوع و شدت معلولیت و سایر شاخص ها
- طراحی استانداردهای مشاغل مرتبط با معلولان و طراحی ساختار ارگونومیک هر یک از مشاغل
- بررسی راهکارهای تغییر ذهنیت و ادراک مشتریان نسبت به برند محصولات و خدمات تولید شده توسط معلولان
- شناسایی و رتبه بندی موانع اشتغال معلولان در بنگاه ها و شرکت های خصوصی
- بررسی امکان واگذاری وظایف دولتی در تنظیم گری اشتغال معلولان به شبکه حرفه ای تنظیم گری غیردولتی

- اولویت بندی بنگاه ها و صنایع بر اساس معیارهای اشتغال معلولین
- بررسی راهکارهای گذار از اشتغال سنتی به مدرن در اشتغال حمایت شده معلولان با نگاهی به توسعه تجارت اجتماعی در کشور
- نیازسنجی مهارت و توانمندی در بنگاه ها و مشاغل مختلف برای توسعه زیرساخت اشتغال معلولان
- نیازسنجی آموزش و مهارت های ضروری معلولان برای افزایش توانمندی ها به منظور اشتغال در فرصت های شغلی اعلام نیاز شده توسط بنگاه ها
- آسیب شناسی وضعیت اشتغال حمایتی دولت از معلولان در کشور

کتابنامه

- احمدپور داریانی، محمود. نصیری، محمدکاظم (۱۳۹۰). تئوری های کارآفرینی (نظام های اقتصادی و کارآفرینی). خانه کارآفرینان ایران. نشر اخلاص. شابک ۷-۲-۹۲۲۰۷-۹۶۶-۹۷۸. ص ۷۹-۸۳
- باقری، افسانه، تقوی مریم آبادی، فاطمه، آراستی، زهرا. (۱۳۹۴). شناسایی شایستگی های کارآفرینانه با تأکید بر معلولان جسمی - حرکتی. فصلنامه علمی پژوهشی توسعه کارآفرینی، ۸(۳)، ۴۷۳-۴۹۲.
- حاج امینی، مهدی. کفیری، علیرضا. ارزیابی تغییرات اشتغال و بیکاری طی برنامه های چهارم و پنجم، توسعه ایران: رویکرد تجزیه کامل دیویژیا، (۱۳۹۷)، بررسی مسائل اقتصاد ایران، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، دوفصل نامه علمی ترویجی، سال پنجم، شماره دوم، پاییز و زمستان ۵۲ - ۲۹،
- خاکی، غلامرضا (۱۳۹۶). روش تحقیق با رویکردی به پایان نامه نویسی، نشر بازتاب، چاپ یازدهم، تهران
- سعیدی، معصومه، چهارسوقی امین، حامد، مومنی هلالی، هادی، نوروزی، علیرضا، واحدی، مرجان. (۱۳۹۷). بررسی نقش صندوق اعتبارات خرد بر توانمندسازی اقتصادی زنان روستایی (مورد پژوهشی: شهرستان چرداول، استان ایلام). *مطالعات اجتماعی روان شناختی زنان*، ۱۵(۴)، ۱۴۹-۱۷۵.
- سیاهکالی مرادی، جواد، طهماسبی، رضا، حمیدی زاده، علی. (۱۳۹۸). فهم نقش آفرینی بوروکرات های سطح خیابان در تفسیر و اجرای خط مشی های عمومی: مطالعه قوانین منتخب راهنمایی و رانندگی ایران. فصلنامه سیاستگذاری عمومی، ۵(۲)، ۱۱۹-۱۴۲.
- عابدی حسن، تسلیمی محمد سعید، ابوالحسن فقیهی، شیخ زاده محمد (۱۳۹۰). تحلیل مضمون و شبکه مضامین: روشی ساده و کارآمد برای تبیین الگوهای موجود در داده های کیفی: فصلنامه

تبیین ابعاد و مولفه های موثر بر نقش دولت برای ... (حمیدرضا کربلائی اسماعیل و دیگران) ۲۷۱

اندیشه مدیریت راهبردی، سال پنجم، شماره دوم، پائیز و زمستان ۹۰، شماره پیاپی ۱۰، ص ۱۵۱-۱۹۸.

علیمرادى، مریم (۱۳۹۵). رویکرد جامعه شناختی به اشتغال معلولان در ادارات دولتی، کنفرانس جهانی روانشناسی و علوم تربیتی، حقوق و علوم اجتماعی در آغاز هزاره سوم، شیراز، پژوهش شرکت ایده بازار صنعت سبز.

للحج، رفیعه (۱۳۹۴) نقش توانبخشی و کارآفرینی مبتنی بر جامعه در اشتغال معلولان، کنفرانس بین المللی انسان، معماری، عمران و شهر، تبریز، مرکز مطالعات راهبردی معماری و شهرسازی. محسنی بندپی، انوشیروان (۱۳۹۷). آمار معلولیت ها در کشور، خبرگزاری مهر، شناسه خبر ۱۳۸۰۸، تیرماه ۱۳۹۷.

مرادی، اعظم، کلاتر، مهرداد، معتمدی، مرضیه سادات. (۱۳۹۶). رابطه بین متغیرهای جمعیت شناختی و سلامت روانی معلولان جسمی شهر اصفهان. دانش و پژوهش در روان شناسی کاربردی، ۰(۳۱)، ۸۳-۱۰۰.

مرکز آمار ایران، (۱۳۹۰)، سالنامه آماری ۱۳۹۰، درگاه ملی آمار، www.amar.org.ir راغفر، حسین و فدوی اردکانی، مرجان. (۱۳۹۳). چهارچوبی تحلیلی در نظریه توسعه: فرهنگ، قدرت و نابرابری. فصلنامه اقتصاد تطبیقی، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی سال اول، شماره دوم، پاییز و زمستان ۱۳۹۳، ۹۱-۱۱۵، ۵.

وکیل الرعایا، یونس. اقوامی، فرشاد (۱۳۹۷). تحلیل اثربخشی عوامل مؤثر بر اشتغال و راه اندازی کسب و کار معلولین، مجله مدیریت توسعه و تحول ۳۹، ۵۱-۶۰ (۱۳۹۸).

Andersson, J., Luthra, R., Hurtig, P., & Tideman, M. (2015). Employer attitudes toward hiring persons with disabilities: A vignette study in Sweden. *Journal of Vocational Rehabilitation*, 43(1), 41-50.

Angela, B. M. (2015). Employment of Persons with Disabilities. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 191, 979-983.

Balcazar, F. E., Kuchak, J., Dimpfl, S., Sariepella, V., & Alvarado, F. (2014). An empowerment model of entrepreneurship for people with disabilities in the United States. *Psychosocial Intervention*, 23(2), 145-150.

Bascom, G. W., & Christensen, K. M. (2017). The impacts of limited transportation access on persons with disabilities' social participation. *Journal of Transport & Health*, 7, 227-234.

Becker, D., Whitley, R., Bailey, E. L., & Drake, R. E. (2016). Long-term employment trajectories among participants with severe mental illness in supported employment. *Psychiatric services*, 58(7), 922-928.

Boman, T., Kjellberg, A., Danermark, B., & Boman, E. (2015). Employment opportunities for persons with different types of disability. *ALTER-European Journal of Disability Research/Revue Européenne de Recherche sur le Handicap*, 9(2), 116-129.

- Bush, K. L., & Tassé, M. J. (2017). Employment and choice-making for adults with intellectual disability, autism, and down syndrome. *Research in developmental disabilities*, 65, 23-34.
- Engelbrecht, M., & Lorenzo, T. (2018). Exploring the tensions of sustaining economic empowerment of persons with disabilities through open labour market employment in the Cape Metropole. *South African Journal of Occupational Therapy*, 40(1), 8-12.
- Engelbrecht, M., Shaw, L., & Van Niekerk, L. (2017). A literature review on work transitioning of youth with disabilities into competitive employment. *African Journal of Disability*, 6, 1-7.
- Grisé, E., Boisjoly, G., Maguire, M., & El-Geneidy, A. (2019). Elevating access: Comparing accessibility to jobs by public transport for individuals with and without a physical disability. *Transportation Research Part A: Policy and Practice*, 125, 280-293.
- Hanga, K., DiNitto, D. M., Wilken, J. P., & Leppik, L. (2017). A person-centered approach in initial rehabilitation needs assessment: Experiences of persons with disabilities. *ALTER-European Journal of Disability Research/Revue Européenne de Recherche sur le Handicap*, 11(4), 251-266.
- International Labour Organisation (ILO) (2016). Decent work for persons with disabilities: Promoting rights in the global development agenda, International Labour Office, Gender, Equality and Diversity Branch, Conditions of Work and Equality Department, ILO, Geneva.
- Kuhn, S., Milasi, S., & Yoon, S. (2018). World employment social outlook: Trends 2018. *Geneva: ILO*.
- Lindsay S., McDougall C., Menna-Dack D., Sanford R. & Adams T., 2015, 'An ecological approach to understanding barriers to employment for youth with disabilities compared to their typically developing peers: views of youth, employers, and job counselors', *Disability and Rehabilitation* 37(8), 701-711. <https://doi.org/10.3109/09638288.2014.939775> [PubMed]
- Marishet, M. H. (2017). Legal capacity of persons with disabilities in Ethiopia: The need to reform existing legal frameworks. *International journal of law and psychiatry*, 55, 8-18.
- McDonnall, M. C. (2017). Additional Evidence for the Validity of the Employer Attitudes Toward Blind Employees Scale. *Rehabilitation Counseling Bulletin*, 60(3), 155-162.
- Mizunoya, S., & Mitra, S. (2013). Is there a disability gap in employment rates in developing countries?. *World Development*, 42, 28-43.
- Nuwagaba E.L. & Rule P.N., 2016, 'An adult learning perspective on disability and microfinance: The case of Katureebe', *African Journal of Disability* 5(1), a215, <https://doi.org/10.4102/ajod.v5i1.215> [PMC free article] [PubMed]
- Paul Wehman, Vicki Brooke, Stephanie Lau, and Pamela Targett(2013) . Supported Employment.The Oxford Handbook of Positive Psychology and Disability .Edited by Michael L. Wehmeyer. Print Publication Date: Aug 2013Subject: Psychology, Social PsychologyOnline Publication Date: Dec 2013DOI: 10.1093-1101/oxfordhb/9780195398786.013.013.0022.
- Rogers, E. S., Sciarappa, K., MacDonald-Wilson, K., & Danley, K. (2017). A benefit-cost analysis of a supported employment model for persons with psychiatric disabilities. *Evaluation and Program Planning*, 18(2), 105-116.

- Sefotho, M. M. (2013). Narratives of differently abled persons: informing career guidance policy (Doctoral dissertation).
- Smits S..(2014). Disability and employment in the USA: The quest for best practices, *Disability & Society* 19(6), 647–662.
- Topol, R. (2016). Manipulating affordances in practice: a hermeneutic phenomenological study of mobility impairment and uses of digital technologies in work (Doctoral dissertation, Lancaster University).
- Van Niekerk L., Coetzee Z., Engelbrecht M., Hajwani Z. & Terreblanche S., 2015, 'Time-utilisation trends of supported employment services by persons with mental disability in South Africa', *Work: A Journal of Prevention, Assessment and Rehabilitation* 52, 825–833. <https://doi.org/10.3233/WOR-152149> [PubMed]
- Yanos, P. T., Stefancic, A., Alexander, M. J., Gonzales, L., & Harney-Delehanty, B. (2018). Association between housing, personal capacity factors and community participation among persons with psychiatric disabilities. *Psychiatry research*, 260, 300-306. <https://www.disabled-world.com/disability/statistics/2019-chart.php>.